
1.2.5. Struktura pracy

Struktura tej książki zostaje zbudowana wokół trzech zasadniczych zakresów tematycznych odnoszących się do zmiany społecznej, zmiany polityki publicznej oraz zmiany instytucjonalnej w instytucjach szkolnictwa wyższego, dokonujących się w krajach nordyckich w ostatnich dekadach XX wieku i w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku. Tym samym układ obecnej pracy w znacznej mierze nawiązuje do propozycji głównych tematów badań nad szkolnictwem wyższym zaproponowanych przez Burтона Clarka i Guya Neave'a. Ci wielce zasłużeni badacze szkolnictwa wyższego zaproponowali, aby badania dotyczyły: 1. roli szkolnictwa wyższego w społeczeństwie; 2. rozwiązań instytucjonalnych w systemach szkolnictwa wyższego; 3. zarządzania, administracji i finansów; 4. kadry i studentów w wymiarze nauczania, uczenia się i badań naukowych³⁴.

Kwestia pierwsza dotyczy znaczenia instytucji szkoły wyższej i szkolnictwa wyższego w społeczeństwie w odniesieniu między innymi do zapotrzebowania rynku pracy na wiedzę i umiejętności, rozwoju gospodarczego oraz systemu kształcenia na wyższych studiach zawodowych. Kwe-

³³ Por. Rui, Yang (2007): *Comparing Policies*, [w:] Bray, Mark et al. (red.): *Comparative Education Research: Approaches and Methods*, Hong Kong: Springer, s. 241–262.

³⁴ Clark, Burton R.; Neave, Guy R. (1992): *The Encyclopedia of Higher Education*, Oxford: Pergamon Press.

stia druga dotyczy struktur wewnętrznych szkolnictwa wyższego i jego instytucji, na przykład podziału na uniwersytety i inne szkoły wyższe oraz sposobu organizacji wewnętrznej szkoły wyższej z podziałem na różne dyscypliny wiedzy uprawiane w ich ramach. Kwestia trzecia koncentruje się na zarządzaniu publicznymi instytucjami szkolnictwa wyższego, w tym administracji, kierowaniu, planowaniu strategicznym, finansowaniu celowym i motywacyjnym oraz alokacji środków finansowych. Kwestia czwarta zajmuje się studiami nad wewnętrznym życiem instytucji szkolnictwa wyższego, ze zwróceniem uwagi na studentów oraz pracowników naukowych i wykładowców.

Spośród zasugerowanych przez Clarka i Neave'a obszarów badawczych szkolnictwa wyższego w niniejszej pracy kładę szczególny nacisk na pierwsze trzy kwestie, natomiast w niewielkim jedynie stopniu poruszane zostają kwestie kadry i studentów. W zamian za to, zgodnie z przyjętą strategią zmierzającą do badania zależności relacji pomiędzy zmianami w polityce publicznej i zmianami w szkolnictwie wyższym, w drugim rozdziale przeprowadzam pogłębioną analizę zmiany społecznej w krajach nordyckich. Strategia ta odzwierciedla moje przekonanie, że bez dokładnego opisu i analizy zmiany paradygmatu działania sektora publicznego w krajach nordyckich w ostatnich kilku dziesięcioleciach praktycznie nie byłoby możliwe zrozumienie realizowanej polityki szkolnictwa wyższego oraz strategii działania uczelni akademickich wobec pojawiających się nowych wyzwań. W rozdziale tym analizuję więc nowe definicje społeczeństwa, pracy i wiedzy charakterystyczne dla postindustrialnych społeczeństw w dobie globalizacji. Z nowym definowaniem zależności społecznych bezpośrednio wiąże się zmiana zachodząca w relacji i zobowiązaniach państwa w stosunku do obywateli. Owa dokonująca się niemal na naszych oczach renegocjacja kontraktu społecznego prowadzi w istocie do ewolucji sektora publicznego, który wytraca swój charakter dobra wspólnego i zaczyna oferować więcej usług na zasadach zbliżonych do rynkowych.

W rozdziale trzecim analizie zostaje poddana polityka szkolnictwa wyższego, która zmienia się pod wpływem wyzwań dokonującej się zmiany społecznej. W tym rozdziale koncentruję się na kilku kwestiach, które z jednej strony są specyficzne dla krajów nordyckich, z drugiej zaś w sposób najbardziej spektakularny obrazują dokonującą się zmianę. Elementem wstępnym tej analizy jest wykazanie, jak w kontekście historycznym zmieniły się doktryny polityki edukacyjnej wobec ewoluujących paradygmatów rozwoju społecznego. Drugą kwestią podnoszoną w tym roz-

dziale jest koncepcja uczenia się przez całe życie, która ma bardzo długą tradycję w społeczeństwach nordyckich, a która przekształcona zostaje obecnie w sprawnie działający mechanizm kształcenia ustawicznego w ramach szkolnictwa wyższego. Trzecią omawianą kwestią w tym rozdziale jest polityka rozwoju regionalnego, która po II wojnie światowej przykuwała znaczną uwagę decydentów w krajach nordyckich. Interwencjonizm przestrzenny realizowany w ramach polityki regionalnej odgrywał w większości tych krajów rolę szczególną, jednak dla niniejszego wywodu najważniejsze znaczenie ma rola przypisywana uczelniom regionalnym, które stopniowo przestawały być pasywnymi przedmiotami, a stawały się aktywnymi podmiotami polityki regionalnej, edukacyjnej i społecznej. Czwartą kwestią omawianą w rozdziale trzecim jest zmieniający się status interesariuszy w szkolnictwie wyższym, co wynika ze zmieniającej się treści polityki publicznej i poszukiwania skutecznych sposobów zapewniania sterowalności instytucji szkolnictwa wyższego. Kwestią piątą poruszaną w tym rozdziale jest reifikacja jakości w sektorze publicznym, co oznacza zmiany w sposobie przekazywania usług edukacyjnych według kryteriów niekoniecznie optymalnych dla instytucji szkolnictwa wyższego i wynikające z tego przededefiniowanie znaczenia wiedzy jako produktu w tym sektorze.

W rozdziale czwartym przechodzę z perspektywy analitycznej systemu szkolnictwa wyższego na poziom instytucjonalny, opisując przede wszystkim strategię zachowań uczelni w obszarze nordyckim wobec zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych. Do tego celu wykorzystane zostają typy idealne, takie jak uniwersytet uczący się, uniwersytet przedsiębiorczy, uniwersytet globalny i uniwersytet elitarny. Owe normatywnie nacechowane typy idealne stanowią ramę odniesienia i instrument badawczy do dokonania analizy przykładów zachowań uczelni w krajach nordyckich. Dzięki temu opisane w poprzednim rozdziale zmiany systemowe zostają w rozdziale czwartym pokazane jako zjawiska mające bezpośredni wpływ na decyzje podejmowane na poziomie indywidualnych instytucji akademickich.

W rozdziale piątym podsumowuję pracę, dokonuję w nim syntezy doświadczenia krajów nordyckich w reformowaniu szkolnictwa wyższego i próbuję wskazać na możliwość wykorzystania tych doświadczeń przez inne kraje. Pierwszą kwestią jest jednoznaczne zauważenie zmiany w szkolnictwie wyższym jako pochodnej zmian w istocie i charakterze państwa narodowego. Drugą kwestią jest umiejętność godzenia hum-

boldtowskich ideałów uniwersytetu z zależnościami wynikającymi z wydajności finansowej. Trzecią omawianą kwestią jest postępująca hybrydyzacja zarządzania instytucjonalnego w szkolnictwie wyższym oraz próba wyjaśnienia pragmatyki tych zjawisk w kategorii autopoietycznej zmiany w systemach szkolnictwa wyższego.